

F. Bordewijk

Eet meer mensenvlees

De mooiste verhalen, gekozen en ingeleid
door Aafke Romeijn

Nijgh & Van Ditmar
Amsterdam

Inhoud

Voorwoord	7
Eet meer mensenvlees	15
De aktetas	24
Verplaatsing van elementen	32
Eenzaam station	58
De bioscoop	74
Ziek ivoor	93
Centrum van stilte	105
Alweer een lente	128
Allure	141
Meneer Pem heeft een droom	152
Praktijkvorming	168
Bij Vioonta	178
Brave vrouw Gommenikkie	181
De kerst van Kram	184
De gele tram	193
Canossa	202
Talamon of Ye Olde Bowe	204
De buitentuin	245
Het vegetarisme van mr. J.P. de Vries	247
Verantwoording	285

Voorwoord

Ik leerde Ferdinand Bordewijk kennen op een vrijdagavond. Ik was net zestien geworden, en had via mijn buurjongen een van de meest begeerde bijbaantjes bemachtigd die beschikbaar waren in het kleine dorp waar we opgroeiden: de weekendshifts achter de kassa van het kleine tankstation naast de enige supermarkt van het dorp. Terwijl in de bakkerij aan de achterkant van de supermarkt hard gewerkt werd om het brood van morgen voor te bereiden, zat ik elke vrijdagavond urenlang gebogen over een boek, leessessies die slechts af en toe werden onderbroken door een klant die kwam afrekenen. De transistor-radio achter me stond afgestemd op 3FM, ik had een Red Bull opengetrokken om wakker te blijven, en kauwde een zak winegums weg – een zestienjarige kan immers niet genoeg suiker binnenkrijgen.

Ik las in die tijd in sneltreinvaart, en verslond elke stapel bedrukt papier waar ik de hand op kon leg-

gen. De kleine dorpsbibliotheek had ik al snel uit, de boekenkast van mijn ouders ook, de mediatheek op school volgde al gauw, en daarna begon ik boeken te kopen van mijn zakgeld en de paar tientjes die ik per week verdiende bij het tankstation. Ik kocht vooral tweedehands exemplaren bij De Slegte, want: hoe meer boeken, hoe beter. Langzaam maar zeker begon zich in mijn ouderlijke slaapkamer een verzameling beduimelde pockets te ontwikkelen.

Zo kwam het dat ik op een vrijdagavond *Karakter* van Bordewijk opensloeg, een oude uitgave in de serie Grote Lijsters die ik voor een euro had gekocht, de pagina's vergeeld. Ik kende het boek alleen van de film, die Nederland een paar jaar eerder een Oscar had opgeleverd, en begon aan het eerste hoofdstuk zoals ik aan elk boek begon: met honger.

Als mensen me vragen wat levensveranderende of levensbepalende momenten voor mij zijn geweest, dan kan ik niet buiten dit moment. De eerste regels van *Karakter* sleurden me mee het hoekige, nietsontziende en brutalistische universum van Bordewijk in, en direct wist ik: hier ben ik thuis. Achteraf heb ik vaak proberen te reconstrueren wat het was in *Karakter* dat me zo greep, en een eenduidig antwoord heb ik daar niet op. Maar is dat niet juist hoe fascinerende kunst werkt: dat het op verschillende lagen ingrijpt op je wezen en een ongrijpbare fascinatie oproept?

Eet meer mensenvlees

Terwijl ik mij juist aan mijn middagmaal zou zetten, werd zonder kloppen de deur geopend en trad mijn buurvriend, de heer Kenée, binnen.

‘Ik zal,’ zei hij, ‘met uw goedvinden een stukje mee-eten, en zonder uw goedvinden ook,’ – zo voegde hij erbij met een lach die mij ontwapende.

Ik had de laatste tijd zes vleesloze dagen per week ingesteld, om redenen die ik hier kiesheidshalve wil verzwijgen, maar die men u haarklein kan uitleggen op het departement van Economische Zaken. Derhalve gunde ik mij slechts op één dag, de zevende dag der week, de rustdag, de weelde van een vleesmaal, en terwijl op werkdagen mijn kaken en mijn maag een weinig gestoorde rust genoten, waren zij op de zondag de vlijtigst arbeidende onderdelen van mijn lichaam.

Ik zat dus – want het was een zondagmiddag – met drie gebraden runderlapjes vóór mij; de zoetste

verschieten deden zich reeds op, toen de heer Kenée in mijn voorgenomen rust en werkzaamheden moedwillig ingreep, zich over mij zette en mijn maal attaqueerde.

Een van de lapjes had ik reeds op mijn bord genomen, mijn buurman echter trok het schaaltje naar zich toe, eenvoudigweg zeggend:

‘Ik eet wel zo.’

Ondertussen had ik mij van de aardappelen en prinsessenbonen bediend.

‘Om de derde lap zullen we straks loten,’ zei de heer Kenée, en speelde middelerwijl zijn portie vlees met een lepel die ik overhad naar binnen.

Hij was begrijpelijkerwijs veel eerder gereed dan ik, en consumeerde, kennelijk gedachteloos, de derde lap. Toen hij zich hiervan ten laatste bewust werd zei hij:

‘Tja, gedane zaken nemen nu eenmaal geen keer; en per slot komt het wel goed uit, want ik ben eigenlijk principieel tegen loterijen, in welke vorm ook.’

Mijn gast liet het inmiddels niet bij het vlees, maar begon de inhoud der overige schalen aan te spreken. Hij bezat niet bepaald een groot hoofd, maar de mond daarin leek mij bedenkelijk wijd; trouwens, ik zou met de heer Kenée ontevreden zijn gebleven, al had hij een pruimenmondje bezeten. Evenwel, wat was eraan te doen?

Het antwoord lag voor de hand: te trachten mijn

gast bij te houden. Niet zodra had hij dit echter in de gaten of hij versnelde zijn tempo, en aldus schrokken wij, bezielde van een weinig verheffende wedstrijd-mentaliteit, aardappelen, jus en bonen op, die anders voor mij nog de volgende dag toereikend zouden zijn geweest. En zulks onder het diepste stilzwijgen.

Het kan zijn dat de heer Kenée na dit maal zich zijn gastplicht van onderhoudendheid bewust werd; in elk geval leunde hij achterover in de houding van iemand die aan heengaan vooreerst nog niet denkt. En terwijl hij met zijn lepel speelde ving hij aldus aan:

‘Het vlees dat u mij hebt voorgezet, om van de rest te zwijgen, was redelijk goed toe bereid, maar... een waarheid die u mij niet zult afstrijden is dat het beestenvlees was, de aard van het beest daargelaten. En nu wil ik u niet verhelen dat ik de laatste tijd met plannen rondloop de consumptie van ménsenvlees te bevorderen.

Ik ben op die gedachte gekomen door de lezing van de tweede, veel vermeerderde druk der *memoires van de Sileziër Denke**. U kent waarschijnlijk niet zijn geval – u waart toen nog te jong – maar er werden hele potten gezouten mensenvlees bij hem ontdekt. De man stierf op het schavot, gelijk het lot is van elke pionier. Maar ik verzeker u, ik heb voor die

* Denke is een historische figuur van kort na de Eerste Wereldoorlog.

man een erezuil in de vorm van een vleesboom opgericht in mijn centraal verteringsapparaat.'

Zelfvoldaan klopte de heer Kenee zich op de maag.

'En ik beloof u wel niet te zeggen,' vervolgde hij, vertrouwelijk overleunend en de armen leggend om mijn lege schotels en schalen, 'ik behoef u niet te zeggen dat de primitieve volkeren in de wereld van thans een lichtend voorbeeld vormen voor ons, zogenaamd geciviliseerden, want het nuttigen van een goed toebereid medemens moet een culinaire ondervinding wezen van de allerhoogste orde. Of zoudt u me willen afstrijden dat de mens, dat werelddier par excellence, lekkerder smaakt dan het stuk paard dat ik zo-even de eer had in uw aanwezigheid te verorberen? Zijn wij dan geen slaven van een belachelijk vooroordeel? Maar u begripte mij goed: ik ben niet bloeddorstig, ik zal geen medemens om der wille van zijn smakelijkheid of zijn voedzaamheid doen vermoorden, ik wens slechts hem, eenmaal gestorven, te doen distribueren. Mits volkomen gezond, en met het paarse stempel van de keurmeester. Ach, welke hemelse vergezichten openen zich daar voor de moderne lucullus!'

Hier gaf de heer Kenee zich over aan dithyramben welke ik om eisen van bondigheid daarlaat. Hij haalde een vel folio uit zijn zak en zei:

'Ik heb de Liga der Vrienden van Mensenvlees ge-

sticht. Hier is de ledenlijst. Mijn naam prijkt bovenaan. Mag de uwe de tweede zijn? Ik heb de contributie gesteld op vijftig cent per jaar, met een dubbeltje entreegeld; men moet laag bij de grond aanvangen, anders schrikt men af. Later kan ik donateurs en begunstigers instellen, en voor dezen de contributie hoger bepalen. Ik ben met u als eenvoudig lid tevreden.'

Ik keek enigszins aarzelend naar de lijst en vroeg: 'Vrijwaart het lidmaatschap tegen opgegeten worden?'

Verontwaardigd keek hij me aan.

'Dat zou de grootste dwaasheid wezen. De Liga is consequent en vraagt niet naar leden of niet-leden. Maar een geheel andere kwestie' – en hier monsterde de heer Kenée mij scherp – 'is of u ooit in aanmerking zult komen om onze dis te sieren. En dan denk ik aan redenen van interne aard, want eerlijk gezegd, uw uiterlijk bevalt me niet, u zijt, hoe jong nog, reeds in hoge mate ziekelijk; nee, nee, waarde heer, we *lusten* u niet, dat staat reeds thans voor mij vast; het nobele stempel van de keurmeester zal uw stoffelijk overschot nimmer worden opgedrukt... Toch, het neemt niet weg, dat we u als lid graag aanvaarden, voor het verbreiden van onze denkbeelden. Er valt op het onderhavige terrein prachtig werk te doen voor iemand van uw jaren, iemand met uw jonge geestdrift.'